

EDUSKUNNAN VASTAUS 196/2002 vp

Hallituksen esitys laiksi valtion liikelaitoksista

Asia

Hallitus on antanut eduskunnalle esityksensä laiksi valtion liikelaitoksista (HE 161/2002 vp).

Valiokuntakäsittely

Valtiovarainvaliokunta on antanut asiasta mie-
tinnön (VaVM 31/2002 vp).

Päätös

Eduskunta on hyväksynyt seuraavan lain:

Laki

valtion liikelaitoksista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Lain soveltamisala ja tarkoitus

Tätä lakia sovelletaan sellaiseen liiketoimintaan harjoittavaan valtion laitokseen (*liikelaitos*), johon sitä erikseen laissa (*laitoskohtainen laki*) säädetään sovellettavaksi.

Tässä laissa säädetään liikelaitoksen toiminnan, talouden ja hallinnon perusteista.

2 §

Liikelaitoksen toimintaperiaatteet

Liikelaitoksen toimialasta ja tehtävistä säädetään laitoskohtaisessa laissa. Liikelaitos harjoittaa toimialallaan liiketoimintaa ja suorittaa lisäksi muut sille laitoskohtaisessa laissa säädetty tehtävät.

Liikelaitoksen on toimittava liiketaloudellisten periaatteiden sekä eduskunnan sille hyväksymien palvelutavoitteiden ja muiden toimintatavoitteiden mukaisesti.

3 §

Liikelaitoskonserni

Liikelaitoksella voi olla välittömästi sen omaan liiketoimintaan liittyvässä yhdessä tai useammassa kotimaisessa tai ulkomaisessa yrityksessä kirjanpitolain (1336/1997) 1 luvun 5 ja 6 §:ssä tarkoitettu määräysvalta. Yritykset, joissa liikelaitoksella on määräysvalta, ovat liikelaitoksen tytäryrityksiä. Liikelaitos ja sen tytäryritykset muodostavat liikelaitoskonsernin.

Jos tytäryrityksen osakkeiden arvo on huomattava tai liikelaitoksen ja tytäryrityksen yhtiösuhdetta on muuten pidettävä merkittävänä, tytäryrityksen osakkeiden hankintaan ja luovutukseen tarvitaan valtioneuvoston lupa. Valtioneuvoston lupa tarvitaan myös, jos on kysymys vas-

taavanlaisesta merkittävän osakkuuden tai jäsenyyden hankinnasta tai luovutuksesta muussa yrityksessä kuin tytäryrityksessä. Kiinteistövarallisuuden luovuttamisessa noudatetaan kuitenkin oikeudesta luovuttaa valtion kiinteistövarallisuutta annettua lakia (973/2002).

Liikelaitos ei saa antaa tytäryrityksilleen konserniavustuksia.

2 luku

Liikelaitoksen talous

4 §

Oma pääoma

Liikelaitoksella on oma pääoma, joka muodostuu peruspääomasta, muusta omasta pääomasta ja arvonorotusrahastosta.

Peruspääoma on liikelaitokseen sijoitettua voiton tuloutuksen perusteena olevaa pääomaa.

Muu oma pääoma on liikelaitokselle sen voitosta osoitettua pääomaa tai pääomaa, joka on siirretty sille muun oman pääoman ehdoin. Arvonorotusrahasto osoittaa suoritettua käyttöomaisuuden arvonorotuksen määrän. Muu oma pääoma ja arvonorotusrahasto voidaan siirtää peruspääomaan.

5 §

Liikelaitoksen lainat ja takaukset

Liikelaitos saa ottaa toimintansa rahoittamiseksi lainaa eduskunnan valtion talousarvion käsittelyn yhteydessä antaman suostumuksen rajoissa.

Eduskunnan suostumuksella liikelaitos saa myöntää takauksen sen kanssa samaan liikelaitoskonserniin kuuluvan osakeyhtiömuotoisen tytäryrityksen lainasta. Liikelaitos ei kuitenkaan saa antaa takausta sellaisen liikelaitoskonserniin kuuluvan osakeyhtiön lainasta, joka yksin tai yhdessä toisen tytäryhtiön kanssa hallitsee muuta yritystä.

Liikelaitoksen ottamista lainoista ja sen antamista takauksista peritään valtiolle valtion lai-

nanannosta sekä valtiontakauksesta ja valtiontakaukseen annetun lain (449/1988) mukainen takausmaksu.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin 1 momentissa tarkoitetun lainan ottamisesta, lainanoton ehdoista ja lainan käyttötarkoituksista sekä 3 momentissa tarkoitetun maksun määräytymisestä ja perimisestä.

6 §

Valtion vastuu

Siltä osin kuin liikelaitos ei kykene vastamaan sitoumuksistaan, valtio vastaa niistä.

7 §

Liiketaloudellisesti kannattamattomien tehtävien rahoittaminen

Valtion talousarvioon voidaan ottaa määräraha liikelaitokselle määrätyn, liiketaloudellisesti kannattamattoman tehtävän rahoittamista varten.

3 luku

Liikelaitoksen ohjaus

8 §

Eduskunnan, valtioneuvoston ja ministeriön ohjaustoimivalta

Valtion talousarvion käsittelyn yhteydessä eduskunta:

1) hyväksyy liikelaitoksen keskeiset palvelutavoitteet ja muut toimintatavoitteet;

2) hyväksyy liikelaitoksen peruspääoman korotuksen ja alennuksen sekä päättää määrärahan ottamisesta talousarvioon myönnettäväksi liikelaitoksen peruspääoman korottamiseksi;

3) antaa liikelaitokselle suostumuksen ottaa toimintansa rahoittamiseksi lainaa;

4) hyväksyy liikelaitoksen varainhoitovuoden investointien enimmäismäärän sekä valtuutuksen tehdä sellaisia investointeja koskevia sitoumuksia, joista aiheutuu menoja seuraavina varainhoitovuosina;

5) antaa liikelaitokselle suostumuksen 5 §:n 2 momentin mukaisen takauksen antamiseen liikelaitoskonserniin kuuluvan osakeyhtiömuotoisen tytäryrityksen lainasta.

Eduskunnan päättettyä valtion talousarviosta ministeriö päättää liikelaitoksen palvelutavoitteista ja muista toimintatavoitteista sekä liikelaitoksen tulostavoitteesta ja tuloutustavoitteesta. Tulostavoite on asetettava niin, että liikelaitos voi saavuttaa 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettua, liiketaloudellisesti kannattavat palvelutavoitteet ja muut toimintatavoitteet.

Ministeriö päättää 7 §:ssä tarkoitetun määrärahan käyttämisestä ja sen maksamisesta.

Valtioneuvosto antaa tarvittaessa määräyksiä ja ohjeita liikelaitoksen toiminnasta ja taloudesta.

4 luku

Liikelaitoksen hallinto ja henkilöstö

9 §

Hallitus

Liikelaitoksessa on hallitus, jossa on enintään kahdeksan jäsentä.

Valtioneuvosto nimittää hallituksen jäsenet enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan ja määrää jäsenten keskuudesta hallituksen puheenjohtajan. Vähintään yhden hallituksen jäsenen tulee edustaa liikelaitoksen henkilöstöä. Henkilöstöä edustavan jäsenen tulee olla liikelaitoksen palveluksessa, jollei erityisestä syystä laitoskohtaisella asetuksella toisin säädetä. Tarkempia säännöksiä hallituksen kokoonpanosta annetaan tarvittaessa laitoskohtaisessa laissa tai asetuksessa.

Valtioneuvosto vapauttaa hallituksen tai sen jäsenen tehtävästään.

10 §

Hallituksen tehtävät

Hallitus ohjaa ja valvoo liikelaitoksen toimintaa. Hallitus huolehtii liikelaitoksen hallinnosta

ja toiminnan asianmukaisesta järjestämisestä sekä erityisesti siitä, että liikelaitos toimii eduskunnan ja muiden viranomaisten päätösten ja määräysten mukaisesti sekä että liikelaitoksen kirjanpidon ja varainhoidon valvonta on asianmukaisesti järjestetty.

Hallituksen tehtävänä on erityisesti:

1) tehdä esitys liikelaitosta koskevaksi talousarvioehdotukseksi sekä siihen liittyvä esitys liikelaitoksen seuraavan vuoden palvelutavoitteiksi ja muiksi toimintatavoitteiksi sekä tulostavoitteeksi ja tuloutustavoitteeksi;

2) päättää liikelaitoksen toiminnan kehittämisestä eduskunnan ja ministeriön asettamien toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden rajoissa sekä seurata ja raportoida tavoitteiden saavuttamisesta;

3) nimittää ja irtisanoa toimitusjohtaja;

4) päättää liikelaitoksen lainanotosta;

5) päättää liikelaitoksen merkittävistä investoinneista ja muista pitkävaikutteisista menoista;

6) päättää liikelaitoksen hallitsemien osakkeiden osalta osakkeenomistajalle kuuluvien oikeuksien käyttämisestä liikelaitoskonserniin kuuluvan tytäryrityksen hallinnossa sekä 5 §:n 2 momentin mukaisesti määräytyvissä rajoissa takauksen antamisesta tytäryhtiön lainasta;

7) laatia liikelaitoksen ja liikelaitoskonsernin tilinpäätös ja toimintakertomus ja niihin liittyen tehdä esitys liikelaitoksen voittoa tai tappiota koskeviksi toimenpiteiksi sekä toimittaa tilinpäätös, toimintakertomus ja esitys valtioneuvoston vahvistettavaksi;

8) päättää liikelaitoksen nimen kirjoittamiseen oikeutetuista;

9) päättää eduskunnan ja ministeriön 8 §:n perusteella tekemien päätösten rajoissa liikelaitoksen henkilöstörahasolaissa (814/1989) tarkoitetusta voittopalkkiojärjestelmästä ja sen soveltamisesta;

10) päättää liikelaitoksen kiinteistövarallisuuden hankkimisesta sekä, sen mukaan kuin oikeudesta luovuttaa valtion kiinteistövarallisuutta annetussa laissa säädetään, valtion kiinteistövarallisuuden luovuttamisesta ja valtion omaisuuden vuokraamisesta;

11) käsitellä ja ratkaista muut asiat, joilla on laajakantoinen tai tärkeä merkitys.

Tarkempia säännöksiä hallituksen tehtävistä annetaan tarvittaessa laitoskohtaisessa laissa tai asetuksessa.

11 §

Toimitusjohtaja

Liikelaitoksessa on toimitusjohtaja, joka johtaa ja kehittää liikelaitoksen toimintaa, huolehtii liikelaitoksen juoksevasta hallinnosta sekä siitä, että kirjanpito on lainmukainen ja varainhoito luotettavalla tavalla järjestetty. Toimitusjohtajaa koskee soveltuvin osin, mitä osakeyhtiölaissa (734/1978) säädetään toimitusjohtajasta.

Toimitusjohtajan on huolehdittava hallituksen päätösten toimeenpanosta ja noudatettava hallituksen määräyksiä sekä annettava hallitukselle tieto liikelaitoksen toiminnan kannalta merkittävistä toimenpiteistä ja tapahtumista.

12 §

Henkilöstön osallistuminen

Hallituksessa henkilöstöä edustavan jäsenen oikeudet ja velvollisuudet ovat samat kuin hallituksen muilla jäsenillä. Henkilöstöä edustavalla jäsenellä ei kuitenkaan ole oikeutta osallistua liikelaitoksen johdon valintaa tai erottamista, johdon sopimusehtoja, henkilöstön palvelussuhteen ehtoja tai työtaistelutoimenpiteitä koskevien asioiden käsittelyyn.

Liikelaitokseen voidaan soveltaa, sen mukaan kuin liikelaitos siitä päättää, yhteistoiminnasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetun lain (651/1988) sijasta yhteistoiminnasta yrityksissä annettua lakia (725/1978). Konserniyhteistyössä liikelaitoskonsernissa noudatetaan soveltuvin osin, mitä viimeksi mainitun lain 11 c—11 e §:ssä, 13 §:n 1 momentissa, 14 §:n 1 momentissa, 15 §:ssä ja 16 §:n 1 momentissa säädetään.

Liikelaitos, johon sovelletaan yhteistoiminnasta yrityksissä annettua lakia, voi tehdä mainitun lain 14 §:ssä tarkoitetun sopimuksen.

5 luku

Liikelaitoksen kirjanpito ja tilinpäätös

13 §

Kirjanpito ja tilinpäätös

Liikelaitos ja liikelaitoskonserni ovat kirjanpitovelvollisia. Jollei tästä laista muuta johdu, liikelaitoksen ja liikelaitoskonsernin kirjanpitoon ja tilinpäätökseen sovelletaan, mitä kirjanpitolaisissa ja osakeyhtiölaissa säädetään osakeyhtiön kirjanpidosta ja tilinpäätöksestä. Edellä 2 §:n 1 momentissa tarkoitetusta, laitoskohtaisessa laissa säädetystä muusta toiminnasta pidetään erillistä kirjanpitoa ja laaditaan erillinen tilinpäätös. Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin erillisestä kirjanpidosta ja erillisestä tilinpäätöksestä.

Liikelaitoksen ja liikelaitoskonsernin tilikausi on kalenterivuosi. Liikelaitoksen on laadittava jokaiselta tilikaudelta tilinpäätös ja liikelaitoskonsernin konsernitilinpäätös maaliskuun loppuun mennessä. Liikelaitoksen hallitus ja toimitusjohtaja allekirjoittavat liikelaitoksen ja liikelaitoskonsernin tilinpäätöksen. Liikelaitoksen ja liikelaitoskonsernin on toimitettava tilinpäätösasiakirjat ministeriölle.

Valtioneuvosto vahvistaa liikelaitoksen ja liikelaitoskonsernin tilinpäätöksen. Valtioneuvosto päättää tilinpäätöksen perusteella liikelaitoksen voiton tuloutuksesta valtion talousarvioon sekä muista toimenpiteistä, joihin liikelaitoksen toiminnan ja talouden johdosta on tarpeen ryhtyä.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään tarkemmin kirjanpidosta, tilinpäätöksestä, toimintakertomuksesta, tilinpäätöksen vahvistamisesta sekä tietojen antamisesta valtion tilinpäätösasiakirjan kokoamista varten.

14 §

Liikelaitoksen tase

Liikelaitoksen aloittaessa toimintansa valtioneuvosto päättää eduskunnan valtion talousarvion käsittelyn yhteydessä antaman valtuutuk-

sen nojalla liikelaitoksen hallintaan siirrettäväs-
tä valtion omaisuudesta sekä siitä, mikä osa
omaisuudesta merkitään liikelaitoksen perus-
pääomaksi, muuksi omaksi pääomaksi tai laina-
ehdoin annetuksi. Omaisuus arvioidaan käypään
arvoonsa.

Siirrettäessä toiminnassa olevan liikelaitok-
sen hallintaan omaisuutta tai siirrettäessä liike-
laitoksen hallinnassa olevaa omaisuutta valtion
talousarvitalouteen noudatetaan siirrosta pää-
tettäessä ja tasetta muodostettaessa, mitä
1 momentissa säädetään.

Siirrettäessä valtion yksittäisiä kiinteistöva-
rallisuuden kohteita tai kiinteistövarallisuuden
kokonaisuuksia, joiden käypä arvo on enintään
kymmenen miljoonaa euroa, liikelaitoksen hal-
lintaan tai liikelaitokselta valtion talousarviota-
louteen, valtioneuvosto päättää siirrosta. Siirto
merkitään liikelaitoksen muun oman pääoman
lisäykseksi tai vähennykseksi taikka lainaeh-
doin annetuksi.

Ennen valtioneuvoston 1—3 momentissa tar-
koitetun päätöksen tekemistä liikelaitoksen ti-
lintarkastajien on arvioitava omaisuus ja vel-
voitteet ja niiden arvo sekä annettava asiasta lau-
suntonsa.

15 §

Tilintarkastus

Ministeriö asettaa vuosittain liikelaitoksen
hallintoa, taloutta ja tilejä tarkastamaan kaksi ti-
lintarkastajaa. Toisen tilintarkastajista tulee olla
julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajista an-
netussa laissa (467/1999) tarkoitettu JHTT-tilin-
tarkastaja tai JHTT-yhteisö ja toisen tilintarkas-
tuslaissa (936/1994) tarkoitettu KHT-tilintar-
kastaja tai KHT-yhteisö.

Liikelaitoksen tilintarkastajien on tarkastetta-
va liikelaitoksen ja liikelaitoskonsernin tilikau-
den hallinto, kirjanpito ja tilinpäätös. Jos liike-
laitoksella on liikelaitoskonserniin kuuluva ty-
täryritys, liikelaitoksen on huolehdittava siitä,
että tytäryrityksen tilintarkastajaksi valitaan
mahdollisuuksien mukaan vähintään yksi liike-
laitoksen tilintarkastajista. Liikelaitoksen tilin-
tarkastajalla on oikeus toimittaa tytäryrityksen

tarkastus siinä laajuudessa kuin hän katsoo tar-
peelliseksi sekä saada tytäryrityksen hallitukselta
ja toimitusjohtajalta pyytämänsä selvitykset ja
apu.

Tilintarkastuskertomuksessa on erityisesti
lausuttava:

1) onko liikelaitoksen hallintoa hoidettu lain
ja asetusten sekä eduskunnan, valtioneuvoston ja
ministeriöiden päätösten sekä muiden ohjaus-
päätösten mukaisesti;

2) onko liikelaitoksen tilinpäätös ja konserni-
tilinpäätös laadittu tilinpäätöksen laatimista kos-
kevien säännösten ja määräysten mukaisesti
sekä antavatko tilinpäätös, konsernitalinpäätös ja
toimintakertomus oikeat ja riittävät tiedot tili-
kauden toiminnasta, taloudesta, taloudellisesta
kehityksestä ja taloudellisista vastuista;

3) onko liikelaitoksen sisäinen valvonta ja
tarkastus järjestetty asianmukaisesti.

Liikelaitoksen vastuunalaisista tilintarkasta-
jista sekä heidän esteellisyydestään ja salassapi-
tovelvollisuudestaan on voimassa, mitä vas-
tuunalaisista tilintarkastajista julkishallinnon ja
-talouden tilintarkastajista annetussa laissa sää-
detään.

Valtiontilintarkastajat valvovat ja valtionta-
louden tarkastusvirasto tarkastaa liikelaitosten
ja liikelaitoskonsernien toimintaa.

6 luku

Erinäiset säännökset

16 §

Vahingonkorvausvelvollisuus

Liikelaitoksen hallituksen jäsen ja toimitus-
johtaja on velvollinen korvaamaan vahingon,
jonka hän on tehtävässään tahallisesti tai tuotta-
muksesta aiheuttanut liikelaitokselle siten kuin
osakeyhtiölain 15 luvussa säädetään. Tilintar-
kastajan vahingonkorvausvelvollisuudesta sää-
detään tilintarkastuslain 44 §:ssä sekä julkishal-
linnon ja -talouden tilintarkastajista annetun lain
24 §:ssä.

Edellä 1 momentissa tarkoitettun vahingon
korvaamista koskevan kanteen nostamisesta lii-

kelaitoksen lukuun päättää ministeriö. Liikelaitoksen lukuun ajettavaa kannetta liikelaitoksen hallitusta tai toimitusjohtajaa taikka tilintarkastajaa vastaan ei voida nostaa, ellei kanne perustu rangaistavaan tekoon, jos kolme vuotta on kulu-
nut sen tilikauden päättymisestä, jonka aikana kanteen perusteena oleva päätös tehtiin tai lain-
minlyönti tapahtui taikka kanteen perusteena olevaan toimenpiteeseen ryhdyttiin.

17 §

Esiintyminen asianosaisena

Liikelaitos kantaa ja vastaa valtion puolesta sekä valvoo tuomioistuimissa, viranomaisissa ja toimituksissa valtion etua ja oikeutta liikelaitos-
ta koskevista asioista.

18 §

Eläkkeet ja muut etuudet sekä korvaukset

Liikelaitoksen henkilöstön eläkkeet ja muut henkilöstölle keskitetysti suoritettavat palvelus-
suhteesta johtuvat etuudet ja korvaukset samoin kuin palvelussuhteesta johtuvat henkilöstön omaisten perhe-eläkkeet maksetaan valtion va-
roista sen mukaan kuin näistä etuuksista ja kor-
vauksista erikseen säädetään.

Toimitusjohtajan eläkeoikeus ja muut edellä 1 momentissa tarkoitetut etuudet ja korvaukset määräytyvät samalla tavoin kuin liikelaitoksen henkilöstön vastaavat etuudet ja korvaukset.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetut etuudet ja korvaukset sekä niiden hoitamisesta valtion maksuperustelain (150/1992) mukaisesti mää-
rättyvä maksu peritään valtion liikelaitokselta, jollei etuuksien, korvausten tai maksun perimi-

sestä taikka etuuksien ja korvausten hoitamisesta syntyvien palvelujen hinnoittelusta muualla toisin säädetä.

7 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

19 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 2003.

Tällä lailla kumotaan valtion liikelaitoksista 10 päivänä heinäkuuta 1987 annettu laki (627/1987) siihen myöhemmin tehtyine muutok-
sineen, jäljempänä aikaisempi laki, sekä valtion teollisuuslaitosten hoidon ja käytön yleisistä pe-
rusteista 13 päivänä toukokuuta 1931 annettu laki (168/1931).

20 §

Siirtymäsäännökset

Aikaisemman lain mukaisina liikelaitoksina perustettuihin liikelaitoksiin sovelletaan aikai-
sempaa lakia 31 päivään joulukuuta 2003. Niiden 31 päivänä joulukuuta 2003 päättyvän tili-
kauden tilinpäätökseen ja tilintarkastukseen so-
velletaan, mitä aikaisemmassa laissa tai sen no-
jalla säädetään tai määrätään.

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, Ilmailulaitokseen sovelletaan aikaisempaa lakia 31 päivään joulukuuta 2004.

Sen estämättä, mitä 11 §:ssä säädetään, en-
nen tämän lain voimaantuloa nimitettyyn toimi-
tusjohtajaan sovelletaan toimitusjohtajan hallin-
nollista asemaa sekä palvelussuhdetta ja sen py-
syvyyttä koskevia aikaisemman lain säännök-
siä, jos toimitusjohtaja ja liikelaitoksen hallitus eivät kirjallisesti sovi siitä, että toimitusjohta-
jaan sovelletaan tätä lakia.

Mitä 15 §:n 1 momentissa säädetään tilintarkastajien kelpoisuusehdoista ja tilintarkastajien määrästä, ei sovelleta ennen tämän lain voimaantuloa asetettuihin tilintarkastajiin.

Edellä 5 §:n 3 momentissa tarkoitettu maksu peritään tämän lain voimaan tultua nostetuista lainoista sekä myönnettyistä takauksista.

Helsingissä 29 päivänä marraskuuta 2002